

Nr 48.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående studielån med statlig kreditgaranti åt s. k. flyktingstudenter; given Stockholms slott den 8 februari 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Ivar Persson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås, att statlig kreditgaranti å studielån, vilken nu ges endast åt svenska studenter, må kunna beviljas även s. k. flyktingstudenter. Med hänsyn till de särskilda förhållandena beträffande dessa studenter föreslås för deras del vissa särbestämmelser.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, följande.

I syfte att underlätta för de studerande vid universiteten och vissa fackhögskolor m. fl. läroanstalter att erhålla studielån har efter beslut av 1950 års riksdag genomförts ett system med statlig garanti av dylika lån (se här om propositionen 1950: 99, statsutskottets utlåtande 1950: 172 och riksdagens skrivelse 1950: 314). Bestämmelser om dylik garanti äro meddelade i kungörelsen 1950: 469. De innebära bland annat följande.

Beslut om statlig garanti meddelas av statsstipendienämnderna, vilka äro fyra till antalet, nämligen en i Uppsala, en i Lund, en i Stockholm och en i Göteborg. Villkor för erhållande av garanti är, att vederbörande sökande gjort sig känd för skötsamhet, ådagalagt studielämplighet och är i behov av studiekredit. Garanti beviljas vid ett och samma tillfälle endast för lån avseende studiekostnader under högst ett år. Garanti avseende ytterligare lån kan emellertid beviljas låntagare, som med omsorg och framgång bedriver sina studier. Efter ansökan av studerande, som erhållit statsgaranti, må lån utlämnas av bank eller annan kreditanstalt, som är villig därtill. Lån är i regel amorteringsfritt och utlämnas utan annan säkerhet än den statliga garantin och mot ränta, som Kungl. Maj:t med hänsyn till det allmänna ränteläget fastställer. Innebörden av statsgarantin är, att statsverket gentemot långgivaren närmast efter låntagaren ansvarar för lånet.

Sveriges förenade studentkårer (SFS) ha i skrivelse den 2 januari 1951 hemställt om åtgärder för underlättande av studiemöjligheterna för flyktingstudenter vid svenska universitet och högskolor. Studentkåreerna ha därvid framhållit, att ett statligt stöd till flyktingstudenterna vore motiverat både av situationen på arbetsmarknaden och av humanitära skäl. Lämpligast syntes det vara om flyktingstudenterna kunde erhålla studielån med statlig kreditgaranti på samma villkor och efter motsvarande prövning, som gällde för svenska studenter. De åtgärder till stöd för flyktingstudenterna i form av insamlingar m. m. som vidtagits kunde nämligen endast bringa hjälp för en kort tid framåt.

Garantilånenämnden har i ett i ärendet avgivet yttrande uttalat, att det vore önskvärt, att statligt ekonomiskt stöd i någon form kunde lämnas de obemedlade utländska studenter, som vistades som flyktingar i vårt land och som ägde erforderliga förutsättningar för de universitets- och högskolestudier de här önskade bedriva. Beträffande den av SFS närmast åsyftade stödåtgärden, nämligen studielån med statlig kreditgaranti, har emellertid nämnden påpekat vissa speciella problem, som enligt nämndens mening medföra, att man icke för flyktingstudenterna utan vidare kan tillämpa de bestämmelser härvidlag, som gälla för svenska studenter. Nämnden har anfört i huvudsak följande.

Garantilånenämnden har inhämtat att omkring 400 flyktingstudenter för närvarande studera vid svenska universitet och högskolor. De av dessa studenter, som önska finansiera sina studier genom lån, torde kunna uppskattas till omkring 200 och den genomsnittliga lånesumman för varje lånsökande har beräknats till 2 500 kronor för läsår.

Utformningen av kungörelsen angående studielån med statlig kreditgaranti torde få anses innebära, att lånen kunna utgå endast till svenska medborgare och sålunda icke till flyktingstudenterna. I den utsträckning dessa bliva svenska medborgare kunna de däremot komma i åtnjutande av lånen enligt nämnda kungörelse. Omkring tre fjärdedelar av de flyktingstudenter, som nu finnas i vårt land, ankommo hit 1944 eller tidigare. Det övervägande flertalet av dem fyller eller kommer inom den närmaste tiden att fylla ett av villkoren för att bliva upptagen till svensk medborgare, nämligen att under sju år ha haft hemvist här i riket. I detta sammanhang bör anmärkas, att de flyktingstudenter, som ankommit hit efter den 1 januari 1947, i valutaförordningens mening äro att betrakta som i utlandet bosatta personer, varför utlämnande av lån till dem formellt torde fordra valutakontorets tillstånd.

Bortsett från vad förut anförts beträffande tillämpligheten av kungörelsen angående studielån med statlig kreditgaranti, inger ett användande i förevarande fall av låneformen starka betänkligheter. Främst är då att anföras, att det måste råda stor osäkerhet om, huruvida flyktingstudenterna komma att stanna i vårt land. En del torde vara inställda på att förr eller senare lämna vårt land och fortsätta till länder, som med hänsyn till det världspolitiska läget bedömas giva större trygghet än vårt. En dylik förflyttning underlättas därigenom att de flesta flyktingstudenter utbilda sig i sådana discipliner, som ha en internationell arbetsmarknad.

De goda möjligheter till studiefinansiering, som statsgaranterade lån skulle innebära, kunna även tänkas medföra, att flyktingstudenter i andra länder söka taga sin tillflykt till Sverige, enbart för att hit förlägga sina studier.

I åtskilliga fall torde tvekan kunna råda, om flyktingstudenter ha sådan förutbildning och ådagalagt sådan studielämplighet, att förutsättningar föreligga för studiernas avslutande genom akademisk- eller högskoleexamen. Lån bör därför icke utlämnas, innan vetskap vunnits om att lånesökanden erhållit vederbörlig dispens att avlägga examen.

Slutligen torde böra framhållas, att flyktingstudenternas antecedentia böra bli föremål för en noggrann utredning innan lån beviljas, då bland dem

måhända finnas personer, som lämpligen icke böra erhålla det föreslagna stödet.

De anförda betänkligheterna äro enligt garantilånenämndens mening av sådan art och styrka, att de nuvarande bestämmelserna om studielån med statlig kreditgaranti icke kunna göras tillämpliga på flyktingstudenterna genom att de modifieras till att avse även studenter, som icke äro svenska medborgare. Särskilda bestämmelser äro nödvändiga även för att betona, att det är fråga om en åtgärd av särskild beskaffenhet vid sidan om de vanliga studentsociala stödåtgärderna. Dessa särskilda bestämmelser om studieunderstöd åt flyktingstudenter böra utformas på sådant sätt, att de nyss anförda betänkligheterna mot låneformen i största möjliga utsträckning elimineras.

Den förlustrisk, som ligger i möjligheten, att vederbörande efter avslutad utbildning lämnar landet, torde kunna begränsas genom bestämmelse om borgen. Denna »borgen» skulle icke avse låntagarens betalningsoförmåga i vanlig mening utan risken för att låntagaren lämnade landet, innan han fullgjort sin betalningsskyldighet på grund av lånet.

Genom att kräva att lånesökanden skall under icke alltför kort tid ha bedrivit studier i Sverige och förete studieresultat, som ge anledning förmoda att vederbörande kommer att fullfölja studierna till examen, bör man kunna motverka den attraherande verkan de gynnsamma lånemöjligheterna eljest skulle utöva på flyktingstudenter utom Sverige. I samma syfte bör en högsta garantisumma för varje läsår bestämmas; härigenom skulle statsmakterna även kunna reglera låneverksamhetens omfattning. Förslagsvis skulle för läsåret 1951/52 få lämnas garanti för en sammanlagd lånesumma å högst 250 000 kronor.

En nödvändig förutsättning för att erhålla lån bör, som förut anförts, vara, att vederbörande kan visa, att han erhållit universitetskanslerns eller annan vederbörlig myndighets tillstånd att avlägga examen.

Den noggranna prövningen av lånesökandens antecedentia bör innefatta, att utlänningskommissionens yttrande angående sökanden infordras.

Sistnämnda förhållande torde nödvändiggöra, att ifrågavarande låneärenden behandlas centralt av garantilånenämnden, då utlänningskommissionens yttranden böra erhålla minsta möjliga spridning. Låneansökningarna böra ingivas till statsstipendienämnderna, som efter vanlig beredning med eget yttrande överlämna ärendena till garantilånenämnden.

Departementschefen. Då frågan om statlig kreditgaranti å studielån år 1950 behandlades av riksdagen, hemställdes i motioner i båda kamrarna, att riksdagen måtte uttala, att statsgaranterade studielån skulle kunna beviljas även åt sådana studerande vid svenska universitet och högskolor, som vore att betrakta som flyktingstudenter, men som med sannolikhet kunde väntas bli svenska medborgare. Statsutskottet, som hemställde, att riksdagen måtte avslå det i motionerna gjorda yrkandet, uttalade, att statligt stöd till ifrågavarande studerande — därest det befundes ur humanitära synpunkter påkallat — enligt utskottets mening borde utgå i annan form. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t komme att ha sin uppmärksamhet riktad på den väckta frågan. Mot utskottets beslut reserverade sig tio leda-

möter. Riksdagen följde emellertid utskottsmajoriteten och flyktingstudenterna uteslötos därigenom från möjligheten att erhålla ifrågavarande statliga kreditgaranti.

Sedermera har statsutskottet vid 1951 års riksdag i anledning av motioner i ämnet uttalat, att utskottet ansåge det önskvärt, att studiemöjligheterna för flyktingstudenter vid svenska universitet och högskolor underlättades genom åtgärder från den svenska statens sida. Utskottet förväntade, att Kungl. Maj:t snarast möjligt upptog denna fråga till övervägande och för riksdagen framlade det förslag, vartill Kungl. Maj:t kunde finna anledning (se statsutskottets utlåtande 1951: 187).

Detta utskottets uttalande föranledde ingen erinran från riksdagens sida.

I anslutning till vad sålunda förekommit vill jag för egen del uttala, att jag anser det motiverat, att skötsamma och studiebegåvade flyktingstudenter, som i vårt land söka skaffa sig utbildning för att framdeles fylla platser i det svenska samhället, i mån av behov erhålla ekonomiskt stöd av det allmänna. Jag vill även peka på den fördel för landet, som det innebär, att man genom anlitande av flyktingstudenterna kan erhålla ett tillskott av intellektuell arbetskraft på banor där brist på sådan arbetskraft råder.

Å andra sidan vill jag framhålla, att betydande svårigheter föreligga, då det gäller att praktiskt utforma ett stödsystem. Jag anser dock, att dessa svårigheter icke äro så stora, att de böra få utgöra hinder för positiva åtgärder. Det bästa synes mig vara, att systemet med statlig kreditgaranti utvidgas till att omfatta även flyktingstudenter, varvid dock de särskilda förhållandena beträffande dessa studenter göra åtskilliga särbestämmelser nödvändiga.

Vad först angår själva begreppet flyktingstudent vill jag erinra om att i gällande utlänningslag formellt icke finnes något begrepp »politisk flykting» men att ett dylikt begrepp i realiteten förekommer, i det att nämnda lag tillerkänner visst skydd åt utlänning, som »av politiska orsaker flytt från annat land». Enligt ett av 1949 års utlänningskommitté framlagt förslag till ny utlänningslag (SOU 1951: 42) skall utlänning anses som politisk flykting, om det finnes anledning antaga, att han i sitt hemland på grund av sin härstamning, tillhörighet till viss samhällsgrupp, religion eller politiska uppfattning eller på grund av politiskt brott eller eljest på grund av politiska förhållanden skulle bliva utsatt för fara för liv eller frihet eller för därmed jämförlig förföljelse. Som flyktingstudent bör enligt min mening endast anses student, som vid tillämpning av gällande föreskrifter angående utläningar i vårt land, är att anse som politisk flykting. Med student avser jag här liksom i det följande även den, som utan att ha avlagt svensk studentexamen mottagits som studerande vid de läroanstalter, som avses i kungörelsen angående studielån med statlig kreditgaranti.

Det första villkoret för erhållande av statlig kreditgaranti är enligt gäl-

lande bestämmelser, att vederbörande gjort sig känd för skötsamhet. Den prövning i detta avseende som nu sker synes för flyktingstudenternas del böra utvidgas till att omfatta jämväl en undersökning genom utlänningskommissionens försorg.

Som nästa villkor för statlig kreditgaranti gäller nu, att sökande ådagalagt studielämplighet. Så må anses ha skett om vederbörandes studentbetyg eller därmed jämförligt betyg utvisar ett genomsnittligt poängvärde i läroämnena av minst 3,5 i en betygsskala med sju enheter ($C = 0$, $B = 2$ och $A = 6$ poäng). För flyktingstudenter, som avlagt svensk studentexamen eller därmed jämförlig svensk examen, bör samma norm kunna tillämpas. För övriga flyktingstudenter däremot är detta givetvis icke möjligt. Med hänsyn härtill och även för att man överhuvudtaget skall få ett fastare grepp om kontrollen av studielämpligheten anser jag mig böra föreslå, att sistnämnda flyktingstudenter icke skola kunna erhålla garantilån, förrän de under minst två terminer bedrivit studier vid vederbörlig läroanstalt och därvid visat studielämplighet. Denna studielämplighet bör — liksom fallet är då garantilån sökes för fortsatta studier — styrkas genom uppnått studieresultat, ådagalagt genom avlagd tentamen, eller genom vitsord av vederbörande lärare. Studielämpligheten bör bedömas som minst lika god som den, som enligt vad nyss sagts kräves av svenska studenter. Som garanti-lånenämnden antytt synas för övrigt även andra skäl i dessa fall tala för att statsgarantin icke bör kunna erhållas förrän efter en viss tids studier.

I fråga om kravet på att behov av studiekredit skall föreligga synas några särbestämmelser för flyktingstudenterna ej vara erforderliga.

För att inskrivas som student vid svenskt universitet fordras enligt bestämmelse i universitetsstatuterna svensk studentexamen och för rätt att avlägga examen därstädes enligt nådigt brev den 26 januari 1951 svenskt medborgarskap. Dispens från dessa villkor må emellertid meddelas av universitetskanslern. I anslutning till vad garantilånenämnden föreslagit synes som villkor för statsgaranti å studielån åt flyktingstudent böra krävas, att sökande, som icke avlagt svensk studentexamen, styrker, att han erhållit dispens från kravet på dylik examen. Likaså bör som regel fordras, att dispens meddelats från kravet på svenskt medborgarskap. Undantag härvidlag böra dock kunna medges i de fall då den dispensgivande myndigheten av principiella skäl icke anser sig böra ge examensdispens, förrän den studerande fullföljt en del av studierna. Så torde hittills ha varit fallet beträffande den medicinska studiebanan. Enahanda bestämmelser som nu skisserats för universitetsstuderande synas i förekommande fall böra gälla för studenter vid andra läroanstalter.

Man kan beträffande flyktingstudenterna icke bortse från att en del av dem framdeles kan vilja lämna vårt land. I den mån så sker kommer den utbildning de här erhållit icke det svenska samhället till godo. Det synes

mig emellertid icke möjligt — och knappast heller lämpligt — att på sätt garantilånenämnden antytt genom något slag av borgen av icke-ekonomisk art söka hindra detta. Däremot vill jag föreslå, att som villkor för statsgaranti föreskrives, att den sökande på heder och samvete förklarar sig ha för avsikt att stanna i vårt land även efter avslutad utbildning. Detta villkor i förening med direktiv om en noggrann prövning av de garantisökande och en viss återhållsamhet vid beviljandet av statsgaranti synes mig kunna erbjuda någon säkerhet för att de flyktingstudenter, som trots en sådan avgiven förklaring sedermera anse sig böra lämna vårt land, icke också samtidigt undandraga sig sina ekonomiska förpliktelser i fråga om de lån de här erhållit.

De ekonomiska risker, statsverket åtager sig genom kreditgaranti åt flyktingstudenter, måste det oaktat anses större relativt sett än de, som äro förbundna med garanti åt svenska studenter. Absolut sett är det dock ej fråga om alltför stora belopp, eftersom hela det antal flyktingstudenter, som år 1951 ansågs vilja finansiera sina studier genom lån, uppgivits till 200 — en siffra som snart nog torde komma att sjunka betydligt, eftersom åtskilliga av studenterna kunna väntas erhålla svenskt medborgarskap. Jag anser det därför icke erforderligt med den föreslagna bestämmelsen om ett maximibelopp, över vilket summan av de garanterade lånebeloppen icke borde få stiga. En sådan bestämmelse skulle för övrigt göra det svårare för de studerande att snabbt erhålla sin garanti. Garantilånenämnden bör emellertid årligen i samband med avgivandet av sina anslagsäskanden uppgiva storleken av de lånebelopp till flyktingstudenter, för vilka garanti meddelats.

Som av det föregående framgått meddelas beslut angående statsgaranti åt svenska studenter av vederbörande statsstipendienämnd. För flyktingstudenternas del synes det lämpligare, att avgörandet lägges hos garantilånenämnden med föreskrift att denna, innan beslut fattas, i varje enskilt fall skall inhämta yttrande av utlänningskommissionen. Med hänsyn till valutaförordningens bestämmelser synes nämnden i förekommande fall även böra söka kontakt med valutakontoret. Kontorets medgivande till utlämnande av lån till vissa utläningar synes i den mån så befinnes lämpligt böra ges generell karaktär, så att icke handläggningen av de enskilda ärendena i onödan kompliceras.

Med det nu anförda torde jag i huvudsak ha angivit de särbestämmelser, som kunna bli erforderliga vid en utvidgning av systemet med statlig kreditgaranti å studielån till att omfatta jämväl flyktingstudenter. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av garantilånenämnden meddela de bestämmelser i ämnet, som må befinnas erforderliga. Någon särskild medelsanvisning i anledning av vad jag förordat erfordras icke. De kostnader, som kunna komma att uppstå för avskrivning av studielån

åt flyktingstudenter, torde nämligen böra tackas med anlåtande av medel ur anslaget till Kostnader för avskrivning av studielån med statlig kreditgaranti till studenter m. fl.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna de av mig förordade grunderna för studielån med statlig kreditgaranti åt s. k. flyktingstudenter.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Hans Löwbeer.